

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Біди Олени Анатоліївни на дисертацію Грицай Наталії Богданівни на тему “Система методичної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічних університетах”, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (біологія)

Актуальність обраної теми. Дослідження Грицай Наталії Богданівни на тему “Система методичної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічних університетах” є доцільним для наукового пошуку, оскільки проблема підготовки майбутніх учителів біології є актуальною в діяльності вищих навчальних закладів і потребує нових, інноваційних підходів до її оптимального розв’язання.

У професійній підготовці вчителя біології провідне значення має методична складова. Якісна підготовка вчителів біології, які володіють новітніми технологіями, є необхідною умовою суспільного прогресу, оскільки саме вчитель закладає основи знань людини. Розвиток сучасних засобів навчання зумовив необхідність модернізації методичної підготовки майбутніх учителів біології.

Теоретичний аналіз проблеми навчання майбутніх учителів біології свідчить про недостатню її розробленість. Отже, не має сумніву у тому, що науковий пошук Грицай Наталії Богданівни є логічним продовженням комплексних досліджень з актуальних проблем педагогіки.

Дисертаційна робота виконана на належному теоретичному і методологічному рівні, вирізняється своєю змістовністю, оригінальністю, неординарністю та інформаційною насиченістю.

Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до плану наукових досліджень кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка в межах теми «Дослідження змістового компонента формування основ педагогічної майстерності майбутнього вчителя природничих дисциплін» (державний реєстраційний № 0197U000065). Тема дисертації затверджена вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 4 від 30 жовтня 2014 р.), узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 23 грудня 2014 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертантом, і в цілому не викликає сумніву.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, п’ятьма розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми,

визначила мету, завдання, методи дослідження.

Не викликає сумніву чітка структура дисертації, усі частини якої спрямовані на досягнення поставленої мети. План роботи логічний і послідовний.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження і його висновків обумовлені теоретико-методологічними позиціями, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку.

Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено її завдання, для реалізації яких автором проаналізовано значний масив наукової, навчально-методичної літератури, а також навчальні плани, програми професійної підготовки майбутніх учителів біології. Вражає фактологічна насиченість змісту дисертації, побудованій на потужній джерельній базі.

Цілісність роботи вбачаємо в чіткому визначенні наукового апарату дослідження, виявленні особливостей досвіду підготовки вчителя біології у вищих навчальних закладах України та зарубіжного досвіду методичної підготовки майбутніх учителів біології і обґрунтуванні можливостей творчого використання прогресивних ідей цього досвіду у вищих навчальних закладах України.

Стратегію і тактику наукового дослідження зазначеної проблеми обґрунтовано у концепції дослідження. Головну ідею та основні положення концепції відображено в загальній гіпотезі дослідження. Концепція, гіпотеза і завдання дослідження є чітко узгодженими.

Визначено провідні методологічні підходи, закономірності та принципи методичної підготовки майбутніх учителів біології, сформульовано концепцію системи методичної підготовки майбутніх учителів біології, розроблено та обґрунтовано модель системи методичної підготовки.

Результатом методичної підготовки майбутніх учителів біології визначено методичну готовність, яка складається з чотирьох компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і рефлексивного). З'ясовано критерії, показники та рівні методичної готовності.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі. Одержані дисертантом результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Дисертацію презентує високий рівень наукової новизни. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що: *вперше* розкрито сутність і структуру системи методичної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічних університетах; розроблено і науково обґрунтовано концепцію системи методичної підготовки майбутніх учителів біології, в якій визначено мету і завдання методичної підготовки фахівців у сучасних умовах вищих педагогічних навчальних закладів, форми, засоби, методи та технології навчання студентів методичних дисциплін; виокремлено та схарактеризовано дидактичні принципи

та закономірності методичної підготовки майбутніх учителів біології; визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови реалізації системи методичної підготовки майбутніх учителів біології (оновлення змісту методичної підготовки, застосування інноваційних технологій навчання, створення індивідуалізованого методично орієнтованого навчального середовища); теоретично обґрунтовано концептуальну модель системи методичної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічних університетах (теоретико-методологічний, мотиваційно-цільовий, змістовий, процесуально-технологічний та контрольо-корекційний блоки), в основу якої покладено методологію системного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, контекстного, рефлексивного, технологічного і середовищного підходів; визначено та схарактеризовано критерії (мотиваційно-особистісний, когнітивно-інформаційний, діялісно-технологічний, рефлексивно-творчий), показники та рівні (низький, середній, достатній, високий) методичної готовності майбутніх учителів біології; проаналізовано зміст методичної підготовки в країнах Європи (Польщі, Чехії, Словаччині, Словенії, Угорщині, Болгарії, Румунії, Франції, Німеччині); обґрунтовано доцільність використання в методичній підготовці таких інноваційних технологій, як методична майстерня, методичне портфоліо; введено в науковий обіг поняття «індивідуальний методичний стиль»; уточнено сутність понять «методична підготовка», «методична компетентність», «методична діяльність», «методична готовність», «методична грамотність», «методична рефлексія», «методична культура», вимоги до сучасного вчителя біології, зміст та структуру методичної підготовки, методичні компетентності майбутніх учителів біології; удосконалено процес формування методичних знань, умінь і навичок майбутніх учителів біології завдяки коригуванню змісту, реалізації педагогічних умов, форм і засобів навчання, а також упровадження інноваційних технологій методичної підготовки студентів. Подальшого розвитку набули: сучасні підходи до методичної підготовки майбутніх учителів біології, етапи методичного становлення майбутніх учителів біології, вивчення досвіду підготовки майбутніх учителів біології в країнах Європи, використання інноваційних технологій у методичній підготовці майбутніх учителів біології (технології контекстного навчання, кейс-технології, проектні технології, інформаційно-комунікаційні технології).

Не викликає сумніву практичне значення одержаних результатів дослідження, яке полягає у розробленні, експериментальній апробації та впровадженні у практику роботи вищих педагогічних навчальних закладів комплексу навчально-методичного забезпечення методичної підготовки майбутніх учителів біології з дисципліни «Методика навчання біології» та дисциплін за вибором («Методика проведення екскурсій з біології», «Основи натуралістичної роботи в школі та позашкільних закладах», «Інноваційні технології навчання біології»), зокрема навчальних посібників «Методика навчання біології», «Методика навчання біології у таблицях і схемах», «Методика навчання біології у запитаннях і відповідях», «Інноваційні технології навчання біології», «Методика підготовки біологічних екскурсій у природу», «Методика підготовки і проведення екскурсій з біології» (рекомендований Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів), робочого зошиту з друкованою основою

для самостійної роботи студентів з «Методики навчання біології», збірників тестових завдань і методичних задач, методичних рекомендацій до проведення лабораторних занять, педагогічної практики, написання курсових і дипломних робіт, а також елементів дистанційного навчання, що забезпечують підвищення якості методичної підготовки майбутніх учителів біології.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес низки навчальних закладів України, що підтверджується відповідними документами.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Результати дисертаційної роботи відображено в 97 публікаціях (всі одноосібні), зокрема: 1 монографія, 7 навчальних і навчально-методичних посібників (один рекомендований Міністерством освіти і науки України), 50 статей у фахових наукових виданнях, 11 – у зарубіжних виданнях і виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз, 28 публікацій в інших виданнях, матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Автореферат відображає основний зміст, структуру, головні положення та висновки дисертації. Загальний обсяг основного тексту відповідає вимогам до написання докторських дисертацій.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання, акцентувати увагу на дискусійних положеннях:

1. На нашу думку, робота значно виграла б, якби в ній було більш детально проаналізовано зміст сучасних навчальних посібників з методики навчання біології та інших методичних дисциплін.

2. Оскільки в дослідженні описано зарубіжний досвід методичної підготовки майбутніх учителів біології, бажано б було зазначити, чому саме на вказаних країнах акцентовано увагу.

3. На наш погляд, у дисертаційній роботі необхідно було б чіткіше обґрунтувати вибір методологічних підходів до вивчення проблеми методичної підготовки майбутніх учителів біології.

4. Вважаємо, що результати дисертаційного дослідження тільки збагатилися б, якби у п. 3.3. було детальніше схарактеризовано зміст та види методичної діяльності майбутніх учителів біології під час педагогічної практики.

5. У тексті дисертації бажано було б детальніше пояснити вибір педагогічних умов методичної підготовки майбутніх учителів біології.

6. У дослідженні схарактеризовано низку технологій навчання, які автор рекомендує застосовувати в методичній підготовці студентів. Проте варто було б звернути увагу на недоліки, які можуть виникнути під час використання цих технологій.

7. Вважаємо, що таблиці, які займають більше однієї сторінки, можна було б винести в додаток, таким чином зменшивши основний обсяг дисертації.

8. У тексті дисертаційної роботи зустрічаються окремі повтори та комп'ютерні огріхи.

Висловлені зауваження й побажання не зменшують науковий рівень дисертаційної роботи, яка є суттєвим внеском у розв'язання проблеми методичної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічних університетах.

**Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку
присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого
наукового співробітника»**

На основі вивчення поданої роботи доходимо висновку, що дисертаційна робота ГРИЦАЙ Наталії Богданівни на тему “Система методичної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічних університетах” є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” (пп. 9, 10, 12, 13, 14), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор ГРИЦАЙ Наталія Богданівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (біологія).

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор
кафедри початкової освіти Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького

О. А. Біда

Підпис О.А. Біди завіряю.
Учений секретар Черкаського
національного університету імені
Богдана Хмельницького,
кандидат економічних наук, доцент

Н. О. Андрусяк